

Přímá demokracie v dennodenní praxi Švýcarska

Jak funguje a proč může dobře fungovat i jinde

–Vladimír Rott, Curych, 5./12.3.18

na blogu –vjr– vjrsite.wordpress.com→
5.3.18 (ne zcela dopsané:) na casopisargument.cz→

Co je demokracie a demokracie Švýcarska

"Demokracie je takové uspořádání státu, v kterém lid (řecky demos), tedy společenství všech plnoprávných občanů (samozřejmě včetně nezávislých a kvalifikovaných odborníků a nezávislých a kvalifikovaných volených zástupců) – a ne (pouze) jedinec nebo (malá) skupina či některé skupiny mocných – vykonává správu věcí společných, veřejných, včetně vládnutí – neboli suverenity.

Ve středověku bylo něco jako demokracie zcela vyjímečné ...práva na spoluúčasť (participaci) byla ...omezená ...a platila jako privilegia, udělená mocnářem, panovníkem pouze některým z "vyšších" skupin.

Teprve moderní demokracie, jak se začala prosazovat po Americké a Francouzské revoluci, zaručuje Politická práva jako důsledek Lidských práv, jejichž ochrana se stala jedním z hlavních úkolů demokratického státu.

Pro ...demokracii je Švýcarsko zvláště zajímavé, protože ...se v něm moderní liberální demokracie prosadila poměrně brzy, se vznikem spolkového státu v roce 1848, a získala obzvláštní formu zavedením nástrojů přímé demokracie – po tradičně obecních, městských – také na kantonální a celostátní, spolkové úrovni."

–[Andreas Suter](#), [Georg Kreis](#): *Demokracie* ¹⁾

Demokracie, politický systém Švýcarska, na webu ch.ch

[Demokratie, das politische System der Schweiz](#) (de)

[Démocratie, la système politique suisse](#) (fr)

[Democrazia, il sistema politico svizzero](#) (it)

[Democrazia, il sistem politic svizzer](#) (rm)

[Democracy, the Swiss political system](#) (en)

Jak přímá demokracie ve Švýcarsku funguje, čeho je částí

To co se nazývá přímá demokracie – dále i, řidčeji, demokracie deliberativní, konsensuální, participativní (participace) a, zejména, konkordantní – je ve Švýcarsku částí toho, jak všichni na politice zúčastnění – lid, jejich zastupitelé, odborné a zájmové spolky, svazy, komory – o společných věcech a řešeních diskutují, jak komunikují, diskusi ovlivňují a jak kolektivně rozhodují.

Poznámka – Lid jsou občané, ale čím dál tím více i obyvatelé, společenství všech k

hlasování a volbám způsobilých. Mezi spolky patří jak všemožné odborné a zájmové svazy, NGOs, tak také politické strany, ty ale bez jakýchkoliv privilegií jinde obvyklých, samozřejmě také je, že strany nejsou placeny z veřejných peněz.

Společné společně, včetně zodpovědnosti – od diskusí, přes návrhy řešení, diskusí a rozhodování o nich, po uvedení do života, a další diskuse

Tyto společenské procesy tzv. "tvorby politické vůle a rozhodování" probíhají od identifikování a formulování problémů, přes jejich veřejnou diskusi ("diskurs", jak této diskusi říkají teoretici). Od diskuse jak zásadní, o principech a ve všech souvislostech, tak o jejich důležitosti a naléhavosti. Po diskusi konkrétních možností a způsobů jejich řešení se všemi partnery, včetně těch za ně věcně, odborně odpovědných. Společná politická odpovědnost je daná širokou spoluúčastí / participací rovných (viz: *égalité*), která, samozřejmě, nemá jinde stále ještě obvyklé hierarchie, nadřazování někoho nad někým či vylučování těch či oněch.

Poznámka – Ale ani lid, vrcholný suverén, není nad nikoho povýšen – něco co uniká mnohým tzv. "populistickým" hnutím ať už tzv. "levicovým" či "pravicovým".

Řešení problémů, jejich návrhy, se do společných procesů "tvorby politické vůle a rozhodování" dostávají pokud je možné je již dostatečně konkretizovat, a pak i určit jak je realizovat. I jak je právně zakotvit – změnou nebo doplněním ústavy (buď formulovaných článkem, změnou či doplňkem příslušného článku, nebo zadáním zásad řešení), změnou zákonů, jejich vznikem i zrušením, jinými právně závaznými usneseními, přípravou (veřejných) úvěrů, včetně daňových souvislostí, či mezinárodní smlouvou, její úpravou. Dále i pokud je jasné, jak konkrétně o řešení rozhodnout – přičemž suverénem vždy zůstává lid (občané).

Pokud řešení ještě není možné dostatečně konkretizovat, zůstává na politické a veřejné agendě, zpravidla ale s menší (časovou) prioritou, která se, samozřejmě, kdykoliv může změnit.

Samozřejmě že tvorba politické vůle a rozhodování neprobíhají vždy racionálně – svůj vliv mohou mít, tedy mají také emoce, sociální vazby, aktuální události, nedostatek času, nedostatečné informace a nejrůznější nejistoty.

Od participace elit k participaci všech, pluralitě a konsensu

V dobách Starého režimu (*Ancien Régime* 18. století), před vznikem moderní demokracie od poloviny 19. století byla tvorba politické vůle a rozhodování věcí Rad (obecních, kantonálních a šlechtických, biskupských), Stavovských sněmů, Zemských sněmů, Obecních shromáždění a Úředních dotazů ("průzkumů mínění").

Pro dnešní demokracii je samozřejmě, že tvorba politické vůle a rozhodování probíhají v širokém konsensu, společně se všemi partnery – na rozdíl od většinového (majoritního), ryze zastupitelského (reprezentativního) způsobu dodnes zachovaného jinde, v těch společnostech, které neberou ohled na menšiny a/nebo pluralitu a tím si zachovávají i jednu z příčin konfliktů.

Partneři politiky, v politice jako společné věci všech

Tvorba politické vůle ve Švýcarsku se vyznačuje velkým počtem zúčastněných, řadou možností jak se účastnit, zvykem a dovednostmi dosáhnout konsensu, dostatečnou dobou na hledání řešení i v kontroverzních záležitostech a vysokou akceptací výsledků.

Charakteristická je spoluúčast občanů na identifikování a určování témat, na jejich řešeních. A rozhodování o nich, formálně zaručených politickými právy – které jsou dalším stupněm občanských práv a svobod, lidských práv – včetně hlasovacího a volebního práva.²⁾ Od přelomu 19. a 20. století je spoluúčast rozšiřována i v oblasti hospodářství.³⁾

Partnery v tvorbě politické vůle a rozhodování jsou veřejné (státní) instituce – Spolková rada (spolková vláda), sedmičlenná, pracující kolegiálně v konsensu a v partnerství s odborně kompetentními a odpovědnými odděleními spolkové správy (ministerstvy), dále Spolkové shromáždění (parlament) s Národní radou (zastoupení lidu) a Stavovskou radou (zastoupení kantonů), soudy, kantony a obce s příslušnými institucemi a organizacemi.

Dalšími, nestátními partnery jsou (mimo občanů, vrcholného suveréna), zájmová seskupení – komory, politické strany, sdružení, spolky, svazy (všechny s právní formou spolku) – a média, samozřejmě nezávislá. Zahraničními partnery mohou být jednotlivé vlády nebo mezinárodní organizace, jak mezivládní (*Intergovernmental Organizations, IGOs*), nebo společenství, jako např. i EU, tak nestátní (*Nongovernmental Organizations, NGOs*).

Velký počet zúčastněných je dán komplexní strukturou státu, společnosti a hospodářství, sfér navzájem propojených ale zároveň s jasně oddělenými úkoly a stanovisky, mnohdy i kontroverzními. 26 kantonů a 2'500 obcí (od nejmenších s několika obyvateli až po města, centra metropolitních regionů) má podstatná práva samosprávy a spoluúčasti. Samozřejmě jsou zahrnuty zájmy jednotlivých skupin – jako jazykových, konfesních a všech těch zastupujících ty nejrůznější zájmy.

Zásada konsensu, konkordance

Zásada konsensu, jeden ze základů tvorby politické vůle a rozhodování, určuje také fungování institucí, ústavou zaručená politická práva, volební systém, a systém exekutivní (vládnutí). Tvorba politické vůle rozhodováním lidu, občanů v hlasováních (každé čtvrtletí na obecní, kantonální, celostátní a mezinárodní úrovni) je zároveň také tvorbou politické vůle celého státu.

Poznámka – Komplexní procesy takové tvorby politické vůle a rozhodování teoretici nazývají "konkordance".⁵⁾

Na formalitách nezáleží, rozhodující je podstata věci

Spoluúčast může být (zcela) neformální nebo tzv. institucionalizovaná. O institucionalizované mluvíme, když je již nějakou dobu zaběhlá a/nebo když je upravena zákonem – jako např. spoluúčast svazů na přípravě a provádění zákonů v tzv. konzultačním procesu.⁴⁾

Referenda, lidové iniciativy, hlasování o nich – prospívá i reprezentantům

Hlasovací a volební právo na spolkové úrovni zakotvila spolková ústava v roce 1848. Od roku 1874 může část občanů vyvolat referendum, hlasování k novým či změněným zákonům.⁷⁾ Již jen díky této možnosti si zákonodárci zvykli na to, zohlednit všechny nejrůznější požadavky, tím kterým zákonem upravené. Od roku 1891 může část občanů předložit k hlasování změny a doplňky ústavy, formulované v lidové iniciativě.⁸⁾ Tímto mohou zájmová seskupení předložit své požadavky přímo lidu, občanům. Každému hlasování předchází několikaměsíční intenzivní společenská diskuse ("diskurs").

Poznámka – Iniciativa a referendum, jakkoliv pro přímou demokracii důležité, se ve snahách o ni často považují za její obsah (např./mj. diskuse v Rakousku, Česku, na Slovensku, částečně v Německu, Nizozemí i v EU). Tento základní omyl vede k mnohým zklamáním, navíc zesíleným přílišnými omezeními a překážkami – jako např. v podstatě pouze nezávazná petice místo závazné iniciativy, nedostatečná diskuze, nedostatečné zahrnutí všech a, v neposlední řadě, nedostatek kvalifikace jak společensky politické tak odborné. Tak vznikají mnohé, i těžké nehody, jako např. Brexit, který je "parádním" příkladem pro zejména onen nedostatek kvalifikace jak společensky politické tak odborné.

Poznámka – Proslulou ostudou Švýcarska je, že prosazení hlasovacího a volebního právo skutečně pro všechny, nejen občany ale i občanky, na spolkové úrovni trvalo podstatně déle než mnoze jinde (1971). Tuto ostudu lehce zmírňuje to, že na úrovni kantonů se tak dělo o něco dříve (od 1958, v posledním z nich dokonce až 1990).²⁾

Místo většinového systému, koalice vs. opozice – systém poměrný s účastí všech, konsensuální a konkordantní

Od roku 1919 je národní komora parlamentu volena poměrným systémem,⁹⁾ ale bez jakýchkoliv omezení či "přepočítávání"¹⁰⁾ jinde dodnes často obvyklých – což také umožnilo vznik a činnost dalších politických stran a hnutí v od té doby silícím konsensuálním, konkordantním systému.⁵⁾ Prakticky ve všech obcích, kantonech i ve spolku je tak i umožněna účast všech reprezentantů – a jejich voličů – na politice, a na vládnutí, aniž by bylo nutné tento zvyk nějak právně upravovat.

Největší politický vliv na tvorbu politické vůle, a na její výsledky, mají vláda, (spolková) správa a silné hospodářské svazy. Vznikem konsensuálních nástrojů a postupů, a tím i dalších rovnoprávných účastníků, od roku 1919 pozvolna pozbyly na vlivu do té doby dominující účastníci – zprvu politická strana FDP/PRD/PLR a podstatně slabší CVP/PDC/PPD, později i SP/PS/PS a předchůdkyně dnešní SVP/UDC/PPS.

Poznámka – Proces decentralizace moci politických stran v současné době lehce až silněji znejšťuje ty společnosti, které tímto vývojem teprve začínají procházet, aniž by ale jejich politické "elity" nabízely skutečná řešení. Což ale, na druhé straně, posiluje diskusi a snahy o více demokracie, větší participaci, přímou demokracii, o první kroky k nim.⁶⁾

Taková přímá demokracie – se vším co k ní patří – může dobře fungovat i jinde...

Nejen v obcích, regionech, ve spolku – ale i na mezinárodní úrovni – je společná tvorba všech společných věcí samozřejmostí. Neexistují (věcné) důvody, proč by to nebylo možné i jinde.

S postupující globalizací je čím dál tím méně možné řešit společné problémy zejména, či dokonce výlučně, v dříve obvyklých hranicích obcí, kantonů (zemí, regionů) nebo spolku (státu, federace). Tvorba politické vůle a rozhodování, jejíž částí je přímá demokracie, zahrnuje nejrůznější (odborné, věcné, tematické) oblasti přes nejrůznější hranice – což je, historicky podmíněno, tradičně záležitost především vlád a státních správ.

Ale čím více věcí je třeba řešit na mezinárodní úrovni, tím větší má být i účast parlamentů a občanů i na nich. Obdobně silná, jako ji dnes již mají mezinárodně organizovaná zájmová seskupení – ať mezivládní, hospodářská, odborná, nezisková, zisková, státní či nestátní.

První kroky k přímé demokracii, k větší účasti lidí na jejich společných věcech, jakkoliv zatím "opatrné", "malé" a zkušenosti s nimi ukazují, jak je dobře možné "švýcarskou" demokracii začít uskutečňovat i jinde.⁶⁾

Doufejme, že tyto kroky povedou i k poznání, že skutečná, moderní demokracie není to co se mnohde stále ještě za ní považuje či prohlašuje (jako i mnohde v EU, ať "nové" či "staré"), ale co – v podstatě – je pouze věcí malé či některé skupiny mocných, klik a jejich jedinců. Jedno, jestli se tací mocní mění občas, málokdy nebo "vůbec ne" – ať už bez útlaku, násilí nebo, bohužel, stále ještě s ním.

...a vede k vysoké spokojenosti

I v poslední době tak diskutovaná (hospodářská) nerovnost je ve Švýcarsku podstatně menší než jinde, jeden z důsledků nízké nerovnosti společenské i politické ("mocenské"). Což je jedním z rysů vyspělých, moderních demokracií s rozvinutou participací. Stejně jako vysoká spokojenost lidí, kterou v Evropě Švýcaři sdílí s Dány a některými dalšími severany, jejichž participace je ale spíše "pasivní", "dána zhora". Švýcarům spíše sedí ta aktivní, ta daná jimi samými – a v této naší přítomnosti vidím budoucnost i jiných, v Evropě i jinde.

Odkazy, reference

[Tvorba politické vůle a rozhodování](#) (na vjrott.com/d-ch-cs) – (de) [Politische Willensbildung](#) / (fr) [Formation de la volonté politique](#) / (it) [Formazione della volontà politica](#)

–[Silvano Moeckli](#), [Historický lexikon Švýcarska \(HLS\)](#), překlad Vladimír Rott

1) *Demokracie* – (de) [Demokratie](#) / (fr) [Démocratie](#) / (it) [Democrazia](#) (HLS)

- 2) *Politická práva, Hlasovací a volební právo, Hlasovací a volební právo žen* – (de) [Politische Rechte, Stimm- und Wahlrecht, Frauenstimmrecht](#) / (fr) [Droits politiques, Droit de vote, Suffrage féminin](#) / (it) [Diritti politici, Diritto di voto e eleggibilità, Suffragio femminile](#) (HLS)
- 3) *Participace, spoluúčast* ("ekonomická demokracie" ve společnosti a politice Švýcarska je především určována zde popisovanou "tvorbou politické vůle a rozhodování", ústavně zakotvenými politickými právy) – (de) [Mitbestimmung](#) / (fr) [Participation](#) / (it) [Cogestione](#) (HLS)
- 4) *Konzultační proces* – (de) [Vernehmlassungsverfahren](#) / (fr) [Procédure de consultation](#) / (it) [Procedura di consultazione](#) (HLS)
- 5) *Konkordantní demokracie* – (de) [Konkordanzdemokratie](#) / (fr) [Démocratie de concordance](#) / (it) [Democrazia consociativa](#) (HLS)
- 6) v Evropě např. [mehr-demokratie.de](#) v Německu, [meerdemocratie.nl](#) v Nizozemí, [mehr-demokratie.at](#) v Rakousku, na úrovni EU [citizens-initiative.eu](#) (*Initiative for ECI, the European Citizens' Initiative*)
- 7) (lidové) *Referendum* – (de) [Referendum](#) / (fr) [Référendum populaire](#) / (it) [Referendum popolare](#) (HLS)
- 8) *Lidová iniciativa* – (de) [Volksinitiative](#) / (fr) [Initiative populaire](#) / (it) [Iniziativa popolare](#) (HLS)
- 9) *Volební systémy* (ve Švýcarsku) – (de) [Wahlssysteme](#) / (fr) [Systèmes électoraux](#) / (it) [Sistemi elettorali](#) (HLS)
- 10) [Proč si necháváme "pře počítávat" hlasy? Nejen tentokrát, ale pokaždé?](#)
–Vladimír Rott, 22.10.17 (na svém blogu)

